

well en de zijnen) geweest, die streefden naar vrijheid van geweten, vrijheid van godsdienst.

Cranmer daarentegen erkende ten volle het recht van den staat, d.w.z. den koning, bijgestaan door Parlement en Convocation, om aan de onderdanen hun godsdienst voor te schrijven. Hij was van nature afkeerig van alle vervolgingen, maar toch heeft deze zachte, vriendelijke man wel meegewerkt om de kettersche Joan Bocher, die afwijkende meeningen over de incarnatie had, ten vure te doemen: hier was de leer sterker dan de natuur.

Zijn eigen geestelijk ontwikkelingsproces leidde hem in de richting der Reformatoren: Luther, Zwingli. En de omstandigheden waren hem gunstig tot aan de troonsbestijging van Maria de Bloedige: zijn vriendschap met Hendrik, wiens eigen belang het meebracht met Rome te breken, de kloosters op te heffen, en in de buitenlandse politiek meer dan eens — inzonderheid onder Cromwells auspiciën — aansluiting te zoeken bij de Luthersche vorsten van Duitschland, stelde hem in staat gezamenlijk met Cromwell den koning er toe te brengen de aanwezigheid van een Bijbel in de landstaal in elke kerk te gelasten en het gebruik van die landstaal bij den kerkdienst te bevorderen; en toen in 1547 Cranmer de oogen had gesloten van zijn vereerden koning, die zich op zijn aansporing in zijn laatste oogenblikken aan de genade van Christus had aanbevolen, en 'de tienjarige Edward VI (1547—1553) den troon beklimde, toen kreeg Cranmer veelszins de vrije hand om zijn Reformatiesche plannen door te zetten. Immers en de „Protector“, de hertog van Somerset, en de hertog van Northumberland, die na Somersets val de ziel van den Regentschapsraad was (waarvan ook Cranmer, naar Hendriks wil, deel uitmaakte), waren de Hervorming genegen, hoewel dit met name bij Northumberland, die het heftigst doordreef, slechts politiek spel was: de zwakke, maar koppige en fanatieke, Hervormingsgezinde jonge koning kon niet lang leven; Hendriks testament wees Maria, wier geboorte, evenals die van Elizabeth, door het Parlement wetig verklaard was, als zijn opvolgster aan; maar Northumberland hoopte nu door zijn invloed op Eduard en met den steun der Hervormingsgezinde partij, Hendriks testament te verbreken, en den jongen koning te bewegen diens nicht Lady Jane Grey, achterkleindochter van Hendrik VII, en door Northumberland aan zijn zoon Guilford Dudley¹⁾ uitgehuwelijkt, tot zijn opvolgster te benoemen: zoo hoopte de bij allen gehate Northumberland zelf de macht in handen te houden.

Cranmer kon in die zes jaren van Eduards regering zijn gang gaan. Hij gaf de Anglicaanse Kerk een Protestantische Belijdenis en schreef het beroemde Book of Common Prayer, nog steeds de liturgie der Engelsche Staatskerk, in een schitterend, voor elke nuance van stemming, in smeking en lofzeggend, uiterst gevoelig Engelsch, dat nergens overtroffen wordt, behalve in Shakespeare. Hiermee heeft hij zich een levend monument bij het Engelsche volk geschapen, de eeuwen door.

Dat Engelsche volk zelf kende Cranmer overigens slechts weinig. Hij was eigenlijk meer de man van de studeerkamer. Niet zóó, dat hij een stoffige kamergeleerde was: zijn vader, een landjonker van bescheiden middelen, een echte buitenman uit een oud geslacht, dat terugkeerde tot den tijd van Willem den Veroveraar (dat deed aartsbisschop Cranmer tenminste, naar de mode van zijn en later tijd, graag), had zijn tweeden zoon, overeenkomstig de gewoonte dier dagen, wel bestemd voor den geestelijken stand, maar had hem toch uitstekend paardrijden geleerd, en liefde tot de jacht met honden en met valken, en steeds is de aartsbisschop een perfect ruiter en een liefhebber van de jacht gebleven.

Maar hij was eigenlijk nooit goed met het volk in aanraking geweest, hij was ook nooit pastoor geweest. Hij had gestudeerd in Cambridge, toen Erasmus daar in de torenkamer van Queens College het Nieuwe Testament in het Grieksch zat te vertalen; was lector geworden aan Jesus College; was bezweken voor de donkeroogige Johanna, het nichtje van de waardin van de herberg, waar de Dolfijn uithing, en had haar getrouwd; had de priesterwijding ontvangen na den dood van zijn vrouw in het kraambed, en het rustige leven van den geleerde geleid, totdat... totdat hij met de echtscheidingskwesie van Catharina van Arragon in aanraking kwam; het was in een tijd toen Hendriks geweten weer erg bezig was met Leviticus 20:21, waar hij, die „zijns broeders huisvrouw zal genomen hebben“, bedreigd wordt met den vloek der kinderloosheid. Cranmer meende, dat indien vaststond dat Catharina de vrouw van Arthur, den overleden broer van Hendrik, was geweest, en de canonici en de universiteiten legden Leviticus 20:21 zóó uit, dat het huwelijk van een man met de weduwe van zijn broer onwettig was, dat dan de Paus er buiten gelaten kon worden en Hendriks huwelijk door de gewone kerkelijke rechtbank onwettig kon worden verklaard. Dit werd Hendrik geboodschapt, Cranmer werd bij den ko-

ning geroepen, en van dat eerste onderhoud af verwierf hij diens gunst en spoedig zelfs diens vriendschap. In 1531 was hij in Duitschland als Hendriks gezant bij Karel V en om de Luthersche vorsten te polsen over een bondgenootschap met Engeland. In Neurenberg ontmoette hij den geleerden Osiander, min of meer Lutheraan, min of meer mysticus; wat vaag, net als Cranmer, maar heel wat heftiger dan deze. Cranmer, die immers moeilijk „neen“ kon zeggen, liet zich verleiden tot een onberaden huwelijk — hij, de priester en vriend van Hendrik VIII — met Margaretha, Osianders nichtje. Het huwelijk was natuurlijk geheim, en dubbele geheimhouding was noodig, toen Hendrik, na den dood van den toenmaligen aartsbisschop van Canterbury, Cranmer plaatste op den metropolitaanschen troon (1532).

Dan doet hij in de echtscheidings- en andere zaken, waartoe hij door zijn koning geroepen wordt, wat deze van hem verwacht en wat hij van Hendrik in de richting van het Protestantisme gedaan kan krijgen (zie boven), en zet dat, zooals we zagen, met kracht onder Edward VI voort.

Maar het volk in zijn noodden kende hij niet. Wanneer de mannen van Norfolk onder leiding van Robert Kett opstaan vanwege hun armoede en de onderdrukking der landheeren, die o.a., zooals overal toen in Engeland, zich de meenten toe-eigenen en als persoonlijk bezit gaan omheinen, dan richten zij 'tis tijdens het Protectoraat van Somerset tot den koning, Edward VI, een bede om recht, waarin voorkomen de roerende woorden: „Wij bidden u, dat allen die in banden der verdrukking zijn, vrijgemaakt mogen worden, want God heeft allen vrijgemaakt door Zijn dierbaar bloed te vergieten“.

Kon de zachte, vriendelijke Cranmer, óók lid van den Regentschapsraad, en daarbij opperste zieleherder van zijn volk, toen niets doen voor de verdrukten, voor de misleiden? Hij kende hen niet, hij kende hun noodden niet. Wij hooren zijn stem niet. Somerset begreep hun grieven wel eenigszins, maar moest de orde handhaven, en werd bedreigd door de macht der groote heeren onder leiding van Northumberland, die den opstand bloedig smoorde, en weldra Somerset ten val bracht.

Als Edward VI gaat sterven, breekt Cranmer zijn eed aan Hendrik VIII, door met de anderen, op verlangen van den stervenden koning, Jane Grey als diens opvolgster te erkennen, het arme zestienvjarige meisje, dat alleen op bevel van haar gewetenloze ouders, tegen wil en dank de kroon aanvaardt, die een bloedkroon voor haar wordt: na negen dagen juicht heel Engeland over de troonsbestijging van Maria, die haar bloedige regering begint met de onthoofding van haar onschuldige mededingster, en óók Cranmer naar den Tower zendt, en daarna naar de gewone gevangenis in Oxford.

Maar Maria, de vrome Roomsche-Katholieke, kan een regelmatig geordenden aartsbisschop niet doen executeeren. Eerst wordt het Pauselijk gezag in Engeland hersteld, dan wordt Cranmer door den Paus van zijn geestelijke waardigheid beroofd. Men wil, dat hij zijn dwalingen herroept. De Koningin, met medewerking van Parlement en Convocation, dat wil dus zeggen de „Staat“, heeft Engeland weer onderworpen aan Rome. Zijn ingewortelde vereering van het staatsgezag, ook in zaken van religie (zie boven), zegt hem, dat hij gehoorzamen moet. En hij herroept.

Bisschop Ridley en de gewezen bisschop Latimer, ook twee leiders der Protestanten, sterven moedig den vuurdood in datzelfde Oxford. „Wees getroost en gedraag u mannelijk“, zoo roept Latimer zijn medemartelaar in de vlammen toe. „Wij zullen vandaag door Gods genade zulk een licht ontsteken in Engeland, dat het nooit meer uitgebluscht zal worden.“

Cranmer wordt naar de Mariakerk in Oxford gebracht om daar ten aanhoore der menigte openlijk zijn dwalingen te herroepen.

Maar het is een andere Cranmer nu. De tusschen zijn staatsaanbidding en zijn Protestantisch geloof her en derwaarts geslingerde, heeft rust gevonden. Rust gevonden bij God. God heeft hem kracht gegeven met zijn afgod te breken. Hij heeft twee documenten bij zich: het eene, door hem onteekende, waarin hij zijn „dwalingen“ herroept; maar het andere leest hij voor: het is een vrijmoedige belijdenis van zijn geloof. „Deze hand“, zegt hij, „die de herroeping onteekend heeft, zal met dat document het eerst in de vlammen vergaan“.

Haastig wordt hij naar den brandstapel geleid. En daar, zoo schrijft een ooggetuige, „streekte hij zijn rechterhand uit, en stak die in de vlammen, waar zij, naar ieder zien kon, levend verbrandde, terwijl hij met luider stem riep: „Deze hand heeft overtreden“. Toen de vlammen zich om hem sloten, was hij spoedig dood“.

Men kan veel aan te merken hebben op den onstandvastigen Cranmer. Maar wat zullen wij uiteindelijk doen, wanneer wij geplaatst worden voor de keuze tusschen ons Christelijk geloof en de 20e eeuwse staatsvergoding? Zullen wij dan om Christus' wil ons leven durven te verliezen om het te behouden?

J. VELDKAMP.

OPVOEDING EN ONDERWIS

Bezuinigingsplannen.

Er moet bezuinigd worden. Daar zijn we allen van overtuigd. En dat er bezuinigd moet worden, ook op het onderwijs, daar zijn we ook allen van overtuigd. Ofschoon we er toch dadelijk de opmerking tusschen moeten plaatsen, dat een volk voorzichtig moet wezen met zijn bezuiniging op onderwijs. Daar is allicht een stukje volkskracht mee gemoeid. We moeten in algemeene volksontwikkeling niet komen te staan beneden het peil van onze buren. Daarom kan het dienstig zijn, even met elkaar te letten, op wat die plannen met het onderwijs inhouden en welke gevaren ons daarbij dreigen. Ons onderwijs is voor zulk een groot stuk al in handen van de ouders, dat we op voldoende belangstelling kunnen rekenen, wanneer op dit terrein de bazuin wordt geblazen.

Daarom breng ik enkele m.i. bedenkelijke punten ter sprake.

Als zoodanig noem ik het voornemen, de scholen niet meer te subsidieeren, die een lager getal leerlingen dan 60 in kleinere en dan 150 in grootere plaatsen tellen. Dat wordt voor menige plaats noodlottig. Men kan de scholen in dit opzicht maar niet op dezelfde lijn stellen. Er zijn streken, waar een kleinere school voor de omwonenden als onmisbaar moet worden beschouwd. Zoo'n school is meer dan onderwijsinstelling. Ze is met een beschavingsinstituut, Evangelisatiepost. Hier zou het jammer zijn, dat enkele scholen moesten verdwijnen om de grootere te redden. Beter ware dan het geheel van de uitgaven voor het onderwijs gelijkelijk te drukken. Misschien kan het particuliere initiatief herleven, om aan te vullen, wat aan de bekostiging van overheidswege gaat ontbreken.

Als tweede punt noem ik de positie, die aan de kweekeling met akte in de school zal worden gegeven. We kennen hem in de school. De wet van 1857 erkende hem ook, maar dan als leerende voor de bevoegdheid. Hij mocht zich al oefenende bekwalen voor zijn taak, om dan straks na zijn examen als volledig bevoegde kracht in de school plaats te nemen. Nu evenwel zal de volledig bevoegde leerkracht tot een volledige taak worden geroepen, terwijl hij kweekeling blijft heeten, zeer onvoldoende gesalarieerd wordt, geen uitzicht op verhoogingen heeft en weinig hoop mag koesteren, dat in enkele jaren een onderwijzersplaats voor hem open komt. De regering wil ruimte maken. De 60-jarigen krijgen — we zullen nog altijd hopen vrijwillig — pensioen. Dat zou een kansje bieden voor de jongeren. Maar neen, aan hun gekoesterde verwachtingen wordt de bodem ingeslagen door het nieuwe bezuinigingsplan, waarin de opgekomen plaatsen hun worden aangeboden als — kweekelingen. De algemeene stemming onder onze onderwijzers is van dezen aard, dat zij liever de beoogde bezuiniging zien drukken op het gehele corps, dan dat hier weer de jongeren, die liefst met hoop en moed de taak van onze volksofvoeding moeten overnemen, den last alleen zouden moeten dragen. Ze zullen er toe komen, dan ook maar wat anders te zoeken, wat ook niet zoo best zal vlotten. Als de salarislust in ons land te zwaar drukt, dan moet heel die last worden verlicht, dan moeten allen over het heele corps van ambtenaren hun procenten missen: dan komen we geleidelijk op het lager plan, waarop ons leven zal moeten worden gebracht.

Booze plannen worden er ook gesmeed voor de opleiding van onze onderwijzers. De toevloed moet worden geremd. Dat is zeer natuurlijk. Daar is al jaren op gewezen. En nu ziet men plotseling, dat de toestand onhoudbaar is. Men kon dat weten. De regering subsidieert de kweekscholen en weet precies, hoeveel kandidaten er in opleiding zijn. Maar daarnaast bestaat de vrije opleiding, die op het staatsexamen aanstuurt. En daarvan is het aantal onberekenbaar. Daarom kan het gebilijkt worden, dat nu gedurende enkele jaren de opleiding voor onderwijzer moet worden geremd. En dan moet daarna een regulatie worden gegeven, die ons zoowel voor gebrek als voor overvloed in dezen vrijwaart. Het aantal kweekelingen is vast te stellen in verband met de behoefte aan onderwijzers voor elke groep van ons volk. Het staatsexamen is een apparaat, dat de regering vlak bij de hand heeft, als er een tekort is. En voorts zijn wij allen er ten volle van overtuigd, dat de onderwijzers voor onze scholen met alle nauwkeurigheid voor hun taak moeten worden opgeleid. We kunnen geen genoegen nemen met menschen, die het hier en daar al geprobeerd hebben en die dan tenslotte nog maar schoolmeester zullen worden. Naast de regering hebben ook onze groote schoolorganisaties hier een belangrijke taak. Daar moeten onze oogen voor open zijn, opdat we klaar staan, wanneer we straks weer eens onder normale omstandigheden mogen arbeiden.

Eindelijk geloof ik, dat deze gedachte op heel

het terrein
klaar staan
moet loslaten
alleen maar
hoe meer
wordt van
beter dat
aan leunen
Maar daar
laten lijde
Als we v
moet loslaten
gen, dan v
klaar?
Gr.

De Boelje
Het was
raad mee
eenige on
aan de g
vrees, die
Men b
Doel het
In een
klachten
Prof. Sch
die hij oc
Zijn sle
ook aan z
Ds W. W.

In „De
wandelt
den brief
ook de pr
over deze
en doet, c
gesproken
Ook z
vragen, d
eischen.
Wij zijn
harte een
alleen Th
zoodat m
deputaten
dat deze c
bereikt m
Ook d
redenen v
deze ad
Een opm
van „De R
deze zou
mogelijk g
te ontdekke
toon. Wat
ken, dat een
aan een p
dacht. Com
dan door sc
persoon
heele toon-
meent men
papier de
is erg, als
algemeene
stuk zelf w
Ds Meynen
er ketter
klagen, da
gorden. D
beweringen
mag alleen
daar een v
want die is
of iets was
Het is nie
muziek, die
van epigon
lijke argu
breken d
van verdac
anders is
spokeken v
deze drie v
zal Prof. F
zeker verwe
onbekenden
bedenken, c
bloedarme
bewogen, o
tegenstelling
ken“, — zo
zeggen. Da
niet aan
wijst, doch
van de doc
begint bij C

De heer E
Men ka
vraag, of
deze brie
is gepubli

¹⁾ Een andere zoon van Northumberland was de in onze geschiedenis bekende Robert Dudley, Graaf van Leicester, gunsteling van Koningin Elizabeth.